

ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 28, Ekim 2018, s. 281-306

Dr. Öğrt. Üyesi Ali TAŞTEKİN

İstanbul Arel Üniversitesi Türk Dili, alitastekin@arel.edu.tr

DİVAN-I HİKMET’TE EMİR KİPİNİN İKİNCİ TEKİL KİŞİ DURUMU

Özet

Divan-ı Hikmet; tarihî süreçte Taşkent, İstanbul, Kazan vb. merkezlerde muhtelif hacim ve kapsamlarda matbu olarak yayımlanmıştır. Üzerinde pek çok inceleme ve değerlendirme yapılan bu Türk dili ve kültürünün şaheserini biz de Hayati Bice’nin hazırladığı Türkiye Diyanet Vakfı tarafından ilk kez 1993 yılında yayımlanan kitabı esas alarak değerlendirdik ve 144 adet hikmetteki {-GII} emir ekinin durumunu inceledik.

Bu araştırmada, kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. {-GII} son ekinin Divan-ı Hikmet’teki geçiş frekansı ve bu ekin farklı biçimleri tespit edilmiştir. Çalışmanın, Türkçedeki ekler hakkında araştırma yapacak kişiler için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Divan-ı Hikmet’teki 144 hikmetin toplam 5527 mısrası incelenmiş; 383 adet {-GII} ekli emir cümlesi olduğu tespit edilmiştir (% 6.00). Kelime grubu içindeki {-GII} ekli yapıların {-gıl} biçiminde olanları 141 adet; {-gil} 45 adet, {-ğıl} 166 adet, {-ğil} ise bir adettir.

{-gıl} ve {-ğıl} biçimindeki yazılışın bu kadar çok ve birbirine yakın sıklıkta kullanılması, Divan-ı Hikmet’te bu ekin yazımıyla ilgili bir kararsızlığın olduğunu düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Divan-ı Hikmet, Ahmet Yesevî, Türk Dili, Ekler, Emir Kipi.

THE SECOND PERSON SINGULAR FORM OF IMPERATIVE VERBS IN DİVAN-I HİKMET (POEMS OF WISDOM)

Abstract

In its historical process, Divan-ı Hikmet had been printed in central locations such as Tashkent, Istanbul, Kazan in various volumes. We have based our survey of this much analyzed and reviewed masterpiece of Turkish language and culture on the book prepared by Hayati Bice and was first published by Türkiye Diyanet Vakfı (Türkiye Diyanet Foundation) in 1993 and analyzed the state of {-GII} imperative suffix in 144 poems.

In this study, source scanning method was used. The transition frequency of {-GII} to Divan-ı Hikmet and the different forms of this suffix have been determined. This study is thought to be useful for those who will research about Turkic suffixes.

We have analyzed a total of 5527 verses in 144 poems of Divan-ı Hikmet and identified 383 imperative sentences formed by the {-GII} suffix (6,00%). Out of these word groups formed by {-GII} suffix, 141 are in the form of {-gıl}, 45 are in the form of {-gil}, 166 are in the form of {-ğıl} and one is in the form of {-ğil}.

The use of {-gıl} and {-ğıl} in so many and close to each other suggests that there is an ambiguity in writing Divan-ı Hikmet.

Keywords: Divan-ı Hikmet, Poems of Wisdom, Ahmet Yesevî, Turkish Language, Suffixes, Imperatives.

GİRİŞ:

Ahmet Yesevî, Türkistan'da yetişen önemli edebî şahsiyetlerdendir. Adı Ahmet bin İbrahim bin İlyas Yesevî olmasına rağmen Hoca Ahmet, Piri Sultan, Kul Hacı Ahmet diye de anılmıştır. “Konar-Göçer Türk topluluklarının yerleşik hayata geçtikleri ve kitleler halinde İslamiyet'e girmeye devam ettikleri bir dönemde, Hoca Ahmed Yesevî'nin İslamiyet'in bütünleştirici esaslarını, bağlayıcı pratik ilkeler olarak toplumun en uç kesimlerine kadar yaygınlaştırması, yeni arayışlar içerisindeki geniş kitleleri, tek kültür odağında bütünleştirdi. Sadece Maverâünnehir'de değil Anadolu'da, Rumeli'de ve Balkanlar'da Türk kültürü ve dilinin yerleşmesinde Hoca Ahmed Yesevî ve takipçileri önemli rol oynamışlardır.” (Çakan 2005).

Günümüz Türk lehçelerine aktarılan Divan-ı Hikmet nüshaları, geçmişin dil ve edebiyat zevkini günümüzün duygu iklimlerinde yeniden canlandırmaktan öte; Türk dünyasına, ortak değerleri paylaşma ve halklar arasında tarihsel bağların güçlenmesi ile yeniden kucaklaşma fırsatları da sunmaktadır. “Hoca Ahmet Yesevî, Arapça ve Farsçanın hâkim olduğu bir dönemde ana dilinde eser yazarak, millî dilin yükselişinde paha biçilmez katkı sağlamıştır. Bu yüzden onun eserleri Orta Asya edebî dili ve şiirini araştırmada mühim abide ve kaynaklardan biridir (Özbek Sovyet Ansiklopedisi, 1971, s.617). İşte bundan dolayı Türk dilinin gelişiminden bahsedildiğinde Ahmed Yesevî'nin aziz namı ve hizmetleri hiçbir zaman unutulmamalıdır.” (Hasan 2015:1352).

“Türkler, *Dîvân-ı Hikmet*'e feyz-i ilahi olarak bakmışlardır. Yesevîliğe gönül veren dervişler onu ezbere, vecd ile okumuşlardır. Ahmed Yesevî, Türkler arasında ilk tasavvuf

mektebinin kurucusu olması ve İslâm'ın yayılmasına öncülük etmesi ile tanınmaktadır. Onun manevî neşvesi iki ayrı kanalla günümüze kadar ulaştırılmıştır. Birisi yetiştirdiği halifeler, diğeri ise dile getirdiği hikmetlerdir.” diyen Özköse; “Elimizde bulunan en eski *Dîvân-ı Hikmet* nüshaları on yedinci yüzyıldan öteye geçmediği için hikmetlerin ne kadarının kendisine ait olduğunu tespit edememekteyiz. Onun tarzında söz söylemek Yesevîlikte bir gelenek hâlini aldığı için Yesevî dervişlerine ait pek çok hikmet *Dîvân-ı Hikmet* nüshalarının içerisine girmiştir. Fakat tüm hikmetler aynı duygunun bir ürünü olmaları nedeniyle Ahmed Yesevî üslubunu yansıtmaktadır. Hikmetler şekil ve vezin bakımından millî, muhteva bakımından İslâmî unsurları yansıtmaktadır.” (Özköse 2006: 311) tespitinde bulunuyor.

Yesevî'nin dili sade, üslubu Türk kültür ve uygarlığının temel değerlerini ihtiva eden samimi bir anlatım niteliği taşımaktadır. Onun kolay akılda tutulan, basit ama özlü mısralarıyla yüzyıllar boyu dilden dile, gönülden gönüle aktarılan hikmetleri, Türk dilinin emsalsiz örneklerindedir. “Nitekim sadece Orta Asya Türkçesinin tedricine göz atacak olursak, bu mıntıkadaki edebiyatın her döneminde Hoca Ahmed Yesevî etkisini, onun fikir ve görüşlerine olan saygıyı gözlemleyebiliriz. Bunu Ali Şir Nevâî eserlerindeki samimi itiraflar da göstermektedir” (Hasan 2015: 1350).

Ahmed Yesevî'nin hikmetlerinin başlıca gayesi, İslam dinine yeni girmiş veya bu dini henüz kabul etmemiş Türkler'e İslamiyet'in esaslarını, şeriat ahkâmını ve ehl-i sünnet akidesini öğretmek, Yesevî'ye tarikatı müridlerine tasavvufun inceliklerini, tarikatın âdâb ve erkânını telkin etmektir (Eraslan 1994: 429).

Divan-ı Hikmet'te ele alınan konular “adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, sağlıklı olmaya önem verme, sevgi, özgürlük, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri ” (Arslan ve Çelik 2016: 181) olarak öne çıkmaktadır.

Divan-ı Hikmet'in dili ve anlatımı sade ve akıcı olmasına rağmen “ondaki dörtlüklerin mana-mahiyetini doğru anlamak için” tasavvuf düşünce sisteminin derinliklerine de vakıf olmak gerekmektedir. “Divan-ı Hikmet'in eski nüshalarını buluncaya dek onun dil özellikleriyle ilgili kesin bir sonuca varmak şimdilik kolay değildir. Bu nedenle eski nüshaları bulma çabalarını devam ettirmek gerekmektedir. Çünkü Yesevî hikmetlerinde tüm mesele dil konusunda çözümlenir. Hikmetlerin dili konusunda bir sonuca varabilmek için ilk önce “Divan-ı Hikmet”i Karahanlılar dönemine ait diğer eserlerle karşılaştırmak gerekecektir. Zira bu döneme ait “Atabet ül-hakayik”, “Kutadgu Bilig”, “Divan-ı lügat it-türk” gibi eserlerle mukayeseli incelemek belirlenen amaca ulaşmaya hizmet edeceği düşünülmektedir.” (AAE 2016).

Divan-ı Hikmet; tarihî süreçte Taşkent, İstanbul, Kazan vb. merkezlerde muhtelif içeriklerle matbu olarak yayımlanmıştır. Üzerinde pek çok inceleme ve değerlendirme yapılan bu Türk dili ve kültürünün şaheserini biz de Hayati Bice'nin hazırladığı Türkiye Diyanet Vakfı tarafından ilk kez 1993 yılında yayımlanan kitabı esas alarak değerlendirdik ve 144 adet hikmetteki {-GII} emir ekinin durumunu inceledik.

Basılı ve yazma nüshalarda¹ imlâda farklılık bulunmaktadır (Bice 2016: 381). Latin kökenli Türk alfabesine aktarmalarda da bir ölçünlülük bulunmadığından, tespit edilen mısraların yazımında orijinal² kaynağın imlâsı esas alınmıştır.

Divan-ı Hikmet'teki 5527 mısradaki {-GII} eki geçenleri tespit ederek, bu ekin kullanılış biçimi ve kalıplarını belirlemeye çalıştık. {-GII} ekli yapının hangi kelime grubu ve kelime köklerinden meydana geldiğini, bu oluşumun yoğunlaşma alanlarını ve gerekçelerini belirlemeye özen gösterdik.

İnceleme:

Eski Türkçe devrinden itibaren teklik ikinci kişi emir çekimi sadece fiil köküyle ve {-GII} eki kullanılarak yapılmaktadır. Ancak Batı Türkçesinin son zamanlarında ve özellikle Türkiye Türkçesinde bu ek ortadan kalkmış, fiilin çekimsiz hali, ikinci teklik kişiye emir olarak kullanılır duruma gelmiştir. “Karahanlı Türkçesi döneminde, Eski Türkçe dönemindeki biçimlerden farklı şu yapılar var; -ğın, -ğın eki ile: *bol-ğın, işid-ğın, oqı-ğın, sözleme-ğın, tut-ğın*. “A” ünlem edatı ile: *bil-e, eg-e, kör-gil-e, tut-a, yan-ğıl-a, yığ-a*” (Hacıeminoğlu 2003: 190,191).

Harezmi Türkçesinde, “ekin yuvarlak ünlülü biçimlerinin geliştiği görülür: “Sırf kök veya gövde veya -ğıl / -gil, tek tük -ğül / -gül: *bar* veya *barğıl* ‘git!’, *kör* veya *körgil*, *bolğul*, *tüşğül*, *sewgül*”. (Eckmann 2003: 27), (Sarıkaya 2009: 147). Ayrıca “*bu ekin Anadolu’daki tek örneği olarak, Kırşehir Dulkadirli köylerinde, Dulkadirli toplumunun dilinde yaşamakta ve buradaki biçimi Güney Azerbaycan Türkçesindeki -GIIAn biçimiyle uyumlu bulunmaktadır.*” (Sarıkaya 2009: 156).

İç ve Doğu Anadolu bölgelerimizin muhtelif yörelerinde {-GII} ekinin soy ve akraba bağını belirtir biçimdeki kullanımları da mevcuttur. Örneğin, bu ekin Erzurum ili Uzundere ilçesinin merkez ve köylerinde akraba ilişkisi işlevi olarak (Dayım-gil, ezem-gil, bibim-gil vb.) kullanımına ilaveten, soy veya sülale adı olarak da (Tahir-gil, İmam-gil, Gülli-gil vb.) çeşitli örneklerine rastlanmaktadır. Ancak bu işlevde ekin sadece {-gil} biçimi kullanılmaktadır. Bu ekin, akrabalık isimlerinde çoğunlukla iyelik ekinden sonra geldiğini belirten Ergin, bu şekilde kullanılmasını {-gil} ekinin çok işlek olmasına bağlamaktadır (Ergin 1999: 178).

Korkmaz halk ağzında ve konuşma dilinde bu ekin çok kullanıldığını belirtmektedir (Korkmaz 2003: 47). Zülfikar da benzer fikirleri paylaşarak bitki ve hayvan ailelerini tanımlamak için kullanılan terimlerden örnekler vermiştir (Zülfikar 1991: 91). “Deny, ekin

¹ Dîvân-ı Hikmet Basımları: Yesevî Ahmed, Dîvân-ı Hikmet, Haz. Resul Muhammed Aşurbay-oğlu (Abdul-Şükürov), Gafur Gulam Neşriyatı, (Kiril harfli), Taşkend, 1992. Yesevî Ahmed, Dîvân-ı Hikmet, (Yengi Tapılğan Hikmetler), Haz. Nadirhan Hasan, Mâverâünnehir Neşriyatı, (Kiril harfli), Taşkend, 2006. Yesevî Ahmed, Dîvân-ı Hikmet (Hikmetter), Haz. M.K. Ebûseyitova, Dauk-Press, (Kiril harfli), Almatı, 2000. Yesevî Ahmed, Dîvân-ı Hikmet, Haz. Hayati Bice, T. Diyanet Vakfı Yay., (5. Baskı), Ankara, 2009. Yesevî Ahmed, Dîvân-ı Hikmet (Seçmeler), Haz. Kemal Eraslan, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1983.

El Yazmaları: Hazîni, Ahmed b. Mahmûd, Cevâhiru'l-ebrâr min emvâci'l-bihâr, İstanbul Üni. Kütüphanesi., TY, nr. 3893, vr. 1b-164a. Hazîni, Ahmed b. Mahmûd, Menbâü'l-ebhâr fî riyâzi'lebrâr, Süleymaniye Kütüphanesi., Şehid Ali Paşa, nr. 1425, vr. 1b-81b. Sûfi Muhammed Dânişmend, Mir'âtü'l-kulüb, İsveç (Sweden), Universitätsbibliothek zu Uppsala, No. 472/15, vr. 158b-177a.

² <http://www.oocities.org/sufiyurdu/hikmetkadim2.htm>

Asya'da olduğu gibi Balkanlarda da kullanıldığını belirterek eki "taşra tâbiri" olarak nitelemiştir. Ekin etimolojisi üzerinde de duran Deny, onun yarın-ki vb. örneklerde görülen -ki nispet ekinin ki+l biçiminde birleşik bir çeşidi olduğunu düşünmüştür (Deny 1941-1945: 332)." (Ersoy 2007: 22).

Eren; etimoloji sözlüğünde Samoyloviç, Munkácshi, Yegorov, Räsänen, Ramstedt, Kononov gibi isimlere atıfta bulunarak, Çuvaşça'daki "kil" kelimesinin Türkçe +gil ekiyle ilişkisinin olmadığını ifade etmektedir (Eren 1999: 141). Demirtaş, bu ekin {-ki} aitlik eki ile {-l} isimden isim yapma ekinin birleşmesinden meydana gelmediğini ifade ederek, "üzerine vurgu almaması ve ünlü uyumuna girmemesi bu ekin Eski Türkçe döneminde başka bir kelimedenden ekleşerek oluşması ihtimalini güçlü göstermektedir." diyor (Demirtaş 2006: 75).

Güner, "Kıpçak Türkçesinde tekil 2. şahıs emir kipi, fiil kök veya gövdesinin eksiz olarak vurgulanmasıyla ve -GII, -Kıl, -GUL, -GIn, -GUn ve -Kın ekleriyle yapılır." diyor (Güner 2013: 235) ve bir başka çalışmada Argunşah'la birlikte "Kıpçak Türkçesinin tekl 2. şahıs pekiştirme eki -Gın'dır. -GII biçimindeki kullanım Kıpçak Türkçesine bu lehçeyi bilmeyenler tarafından başka lehçelerden sokulmuştur." tespitinde bulunuyorlar. Aynı araştırmacılar, "Memluk kıpçak Türkçesi ve Codex Cumanicus'da tekil 2. şahıs emir çekimi eksiz veya -GII, Kıl, az da olsa -hıl pekiştirme ekiyle yapılır." diyorlar (Argunşah ve Güner 2015: 216).

{-GII} eki çoğunlukla ikinci tekil kişiye emir, rica talep ve nasihat anlamı içerecek şekilde kullanılmıştır. "Bu şeklin emir eki değil, "pekiştirme morfemi" olduğunu O.F. Sertkaya açıklamıştır."³ hatırlatmasını yapan Gülsevin; Eski Türkiye Türkçesi metinlerinden örneklerle bu ekin dilek-istek, emir, dua yoluyla istek, tavsiye, tavsiye yoluyla gereklilik bildirdiğini belirtmektedir (Gülsevin 1999: 7). Divan-ı Hikmet'te de bu durum sözkonusudur. Örneğin: "Hudavenda meni salgıl öz yolunga" (24. 1), "Rahmet birle nazar kılğıl Hace Ahmed'ge" (24.23), "Rahmân İgem rahmetingni cârî kılğıl seherde" (25. 1), "İsyân lâyığa batdım yarı bergil seherde" (25. 2) vb. mısralarda {-GII} eki ifadeye dua anlamı katmaktadır.

Bu çalışmada, incelediğimiz metinde yer alan {-GII} ekinin işlevlerinden çok, metindeki kullanım biçimleri üzerinde durulmuştur.

{-GII} Emir Ekli Mısralar (Hikmet Sıralı):Divan-ı Hikmet'teki {-GII} ekli mısralar aşağıya çıkarılmıştır. Nakarat halindeki mısralar tekrar yazılmamış, ayraç içinde aynı hikmet numarasına diğer mısra numaraları da eklenerek belirtilmiştir. Örneğin, "Kolum tutub yolğa salgıl Ente'l-Hâdi" mısraı, 21. Hikmetin 17 ayrı mısraında tekrar etmiştir. Bu mısra numaraları 21 rakamından sonra sıralanmıştır (21. 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, 56, 60, 64.). Bu durumda olan dört adet nakarat mısraı mevcuttur.

Mısra sonlarındaki ayraç () içinde verilen rakamlardan ilki "hikmet" numarasını, ikincisi de mısra numarasını belirtmektedir. İçinde {-GII} ekli ibare bulunan mısralar, "hikmet" ve mısra sırasına göre aşağıda verilmiştir:

³ I. Uluslar Arası Türk Dili Kongresi, Türk Dil Kurumu, Ankara, Eylül 1988, tebliği.

Kayda körseng köngli sınık merhem bolğıl (1. 9)	Hak dadingge yetmes bolsa gile kılğıl (11. 55)
Andağ mazlum yolda kalsa hemdem bolğıl (1. 10)	Kul Hâce Ahmed Hak yadını algıl müdam (12. 61)
Ruz-ı mahşer dergahığa mahrem bolğıl (1. 11)	Han-ü manıng terk eyleben uluş algıl (14. 45)
Ümmet bolsang gariblerge tâbi bolğıl (1. 17)	Ey bi-haber dünya işin arka salgıl (14. 46)
Ayet hadis her kim aytsa sâmi bolğıl (1. 18)	Allah sahi lutfın körüb hayran kalğıl (14. 47)
Rızık u ruzi her ne berse kâni bolğıl (1. 19)	Kul Hâce Ahmed geda bolsang Hakk'a bolğıl (14. 61)
Taâm tapsang câning birle kılğıl mihman (1. 55)	Başıng birle erenlerge hizmet kılğıl (14. 62)
Akil erseng erenlerge hizmet kılğıl (2. 89)	Nazar tabsang halka kurup suhbet kılğıl (14. 63)
"Emr-i maruf" kılğanlarını izzet kılğıl (2. 90)	Akil erseng gorıstandın haber algıl (15. 9)
"Nehy-i münker" kılğanlarını hürmet kılğıl (2. 91)	Men hem şundağ bolurmen dep ibret algıl (15. 10)
Munda yığlap âhiretde bolğıl arık (5. 58)	Mutua kabl-el temutu'ğa amel kılğıl (15. 11)
Ne yüz birle sanga aytay kılğıl âzâd (7. 39)	Çöllər kezip halkdın bezip ışkın sorgıl (17. 25)
Sünnetimni mehkem tutğıl dilbend dedi (8. 27)	Bende bolsang Hakdın korkup yığlap yürğil (17. 26)
Alıp kelgey ya Muhammed körgil munı (8. 62)	Didârını taleb kılsang hâzır bolğıl (17. 27)
Ümmetlerni cürmin keçgil Perverdigar (8. 71)	Kul Hâce Ahmed sözüngni nâdanlarğa aytmağıl (18. 113)
Ecel kelmey tevbe kılğıl eyâ nâdân (9. 22)	Sözni aytıp nâdanğâ pûçek pulğa satmağıl (18. 114)
Keçe kündüz tınmay kılğıl roze namaz (9. 27)	Açdın ölseng nâmerddin hergiz minnet tartmağıl (18.115)
Bende bolsang mihnet tartğıl gafıl adem (10. 37)	Kolum tutub yolğa salgıl "Ente'l-Hâdi" (21. 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, 56, 60, 64.)
Nida keldi oşal darga "köp boğmağıl (11. 17)	Halıkım sen yol körsetgil âlicenâb (21. 11)
Mehkem turgil her yan bakıp sen ağmağıl (11. 18)	Kolum tutub yolğa salgıl "Ente'l-Hâdi" (22. 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40.)
Taşga aydı "emrim tutub sen teğmegil" (11. 19)	Bende bolsang zikrin ayğıl kolung alsun (22. 17)
Elking açıb dua eylep boyun sungıl (11. 54)	Seherlerde zârı kılğıl rahmi kelsün (22. 19)

Hakk zikrini aygıl tinmay bolgung âgâh (22. 22)	Ya İlâhi afv kılğıl günahımnı (30. 4, 8, 12, 16, 20, 24.)
Hudavenda meni salgıl öz yolunga (24. 1)	Kerem birle keçirgil ey arif zat (32. 9)
Rahmet birle nazar kılğıl Hace Ahmed'ge (24.23)	Azab-ı ahiretdin kılğıl azad (32. 10)
Rahmân İgem rahmetingni câri kılğıl seherde (25. 1)	İlah a sen keçürgil takatım yok (32. 21)
İsyân lâyığa batdım yarı bergil seherde (25. 2)	Ayırğıl bizni şeytan zahmetidin (32. 24)
Estağfir u istiğfârni kılğıl yırak şeytandın (25. 3)	Menge tevfiik suvıdım sen içürgil (32. 27)
Şeytân seni azğurur penâh bergil seherde (25. 4)	Her ne kılsang âşık kılğıl Perverdigâr (33. 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44.)
Bedkerdeyem bedkirdâr kolum alğıl seherde (25. 6)	Cilve kılğıl tilbe kılğıl şeydâ kılğıl (33. 21)
Hem rahmet ü hem didâr atâ kılğıl seherde (25. 8)	Mecnün kılğıl il ü halkka rüsvâ kılğıl (33. 22)
Yâ Kâdir-i züll-celâl yolğa salgıl seherde (25. 10)	Şem körsetip pervâne dek ahker kılğıl (33. 23)
Yâ Dânâyı küll-i hâl halim sorğıl seherde (25. 12)	Anasını atı bilgil Amine (36. 12)
Bendeng âsi günahkâr pinhân kılğıl seherde (25. 14)	Ümmeherim kılğıl vefa kılma cefa (38. 26)
Günâhımı bağışlap yeksân kılğıl seherde (25. 16)	Kılğıl meni sen aşık-ı yekta-ı Muhammed (41. 8)
Kolum alğıl yâ Cebbâr yolğa salgıl seherde (25. 18)	Öltürgil ü, küydürgil ü, her mihneti salgıl (41. 11)
Sendin özge kimim bar rahm eylegil seherde (25. 20)	Salgıl kulağımga meni gevga-yı Muhammed (41. 22)
Tavuk cânvarını körgil senâ aytur seherde (25. 22)	Men örgileyin huş keremingdin seni, Allah (41. 23)
Aldıngdadur ol tamuğ hâzır bolğıl seherde (25. 24)	Bir katre katurgil mence derya-yı Muhammed (41. 24)
Dürud aytıb Hak Resulga bolğıl ümmet (26. 30)	Kılğıl bolayın hamdinge dâna-yı Muhammed (41. 28)
Cân bermek işi düşvâr âsân kılğıl yâ Cebbâr (28. 5)	Yüzdin kôtarıb perdeni Miskin sarı bakğıl (41. 33)
	Miskin Ahmed kılğıl yâd kılğıl aczingni bünyâd (43. 13)
	Aşık bolsan köz yaşıngı saçıp yürgil (49. 33)
	Kul Hace Ahmed dünya körseng zinhar kaçğıl (49. 37)

- Zikrin aytıb tarikatnı yolun açgıl (49. 38)
- Ayet hadis sözi birle dinar saçgıl (49. 33)
- Kattıġlanıp ey dostlarım bolġıl bidar (50. 18)
- Çın köngülde namaz kılġıl Hüda bilsün (51. 9)
- Halk içinde resva bolġıl âlem külsün (51. 10)
- Allah degil ey Kul Ahmed özüng bilgil (28. 25)
- Özüng bilmiş ilming birle amel kılġıl (58. 26)
- Uluġ kiçik yârânların özr kılġıl (58. 27)
- Ta tiriksen pir hizmetin kılġıl müdâm (59. 18)
- İbret alġıl yolġa kirgen merdânların (61. 13)
- Tevbe kıldım, tevbe kıldım kabul kılġıl (63. 41)
- Tevbem kabul kılmas bolsang canım alġıl (63. 42)
- Yolda kaldım, yolda kaldım kolum alġıl (63. 43)
- Zikrin aytıb erenlerge yârı bergil (63. 58)
- Cefâ tartıb erenlerdin uluş algıl (63. 59)
- Kul Hâce Ahmed caning bergil merdânevâr (63. 69)
- Dermândemen, şermendemen kolum alġıl (64. 41)
- Yoldın azġan dermândemen yolġa salgıl (64. 42)
- Allah deban fenâ boldum rahm eylegil (64. 43)
- Ey âsiler tevbe kılġıl Hakk eşitsün (64. 45)
- Cânâneni tapay deseng seher turġıl (64. 53)
- Aşıkların meclisige özüng urġıl (64. 54)
- Haknı izleb yıġlab yürüb mâtem kurġıl (64. 55)
- Hakk vaslıġa yetey deseng zâri kılġıl (64. 57)
- Zikrin aytıb erenlerge yârı bergil (64. 58)
- Cefâ tartıb erenlerdin uluş algıl (64. 59)
- Hoca Ahmed yum közüngni halkka aytgıl sözüngni (67. 23)
- Kel ey hâif bu işlerdin haber alġıl (69. 25)
- Tevbe kılıp dâim Allah sarı barġıl (69. 26)
- Kul Hâce Ahmed dünyâlıkđın ötüp yanġıl (69. 27)
- Ey Kul Ahmed sen bu kün kılġıl ibâdet tün ü kün (72. 13)
- Demegil ömrümdür uzun bilmem ki hâlim ne bolur (72. 14)
- Kul Hâce Ahmed bu dünyâda tevbe kılġıl (75. 21)
- Tevbe kılıb yol başıġa barıp turġıl (75. 22)
- Kâim bolġıl tünü ü küni riyazetge (76. 22)
- Rastdur bu söz bilgil yoktur yalġanları (76. 31)
- Eya aşık bu dünyada mihnet targıl (77. 9)
- Tartkan cevri u cefalarını rahat bilgil (77. 10)
- "Hû" sohbetin kurgan yerge özüng urġıl (77. 11)
- Aşık bolsang ışık yolıġa koygıl kadem (77. 29)
- Dünya ukbin talak koygıl misli-i Edhem (77. 30)
- Akil erseng dünya üçün yemegil gam (77. 31)
- Kul Hâce Ahmed aşık bolsang dünya koygıl (77. 41)
- Ahiretni azabığın kaygu yegil (77. 42)
- Erenlerini kılğanların hem sen kılġıl (77. 43)

Hârlık tartgıl kafr nefsing başı katsun (79. 45)	Canıng birle pir hizmetin turub kılğıl (85. 16)
Tufrak bolgıl alem seni basıb ötsün (79. 47)	Andın songra dergâhige lâyıık bolgıl (85. 17)
Nidâ keldi naleyn birle sen koyğıl ha (80. 31)	Ümmet bolsang kulak salgıl ehl-i vefâ (86. 30)
Mustafâ'nı mirâcığa salgıl kulak (80. 49)	Duâ kılğıl mü'min kullar dünyâ koysun (86. 47)
Kança bolsa hâcetingni aytğıl manga (80. 54)	Tün uykusun harâm eylep bolğıl bidâr (91. 4)
Belâğatdın kırk yaşımı kılğıl rahmet (80. 58)	Günâhırğa tevbe kılğıl ey bed-kirdâr (91. 12)
Hoşnud bolğıl emdi mendin yâ Mustafa (80. 78)	Kolğa alıp tün uykusın kılğıl bidâr (91. 16)
Men râzimen sen hem mendin bolğıl rızâ (80. 79)	Akil erseng nefsi beddin bolğıl bizâr (91. 24)
Yetmiş yaşning havâlesin kılğıl manga (80. 85)	Ketermen dep yol başığa barıp turğıl (91. 30)
Ümmetingni gamı ketsün bolğıl bi-gam (80. 95)	Ketkenlerni körüp sen hem ibret alğıl (91. 31)
Ey habibim hoşnud sen bolğıl şâd (80. 99)	Kan yığlağıl eşitsin ol Perverdigâr (91. 40)
Hakk'a yanıp mü'min bolsang tâat kılğıl (82. 1)	Evvel Hu ahir Hu deb bihud bolgıl (95. 1)
Yüz ming belâ başka tüşse ingremegil (82. 3)	Zahir Hu batın Hu deb yolğa kirkil (95. 3)
Yemey içmey tâat birle bolğıl bidâr (82. 18)	"Lailahe illallah" dep zâri kılğıl (95. 5)
Kul Hâce Ahmed bende bolsang yığlab yürğil (82. 37)	Hakk zikrini her kim aytsa yarı bargıl (95. 6)
Muhabbetni meclisige özüng urgıl (82. 38)	Pir-i muğan hizmetine yügrüp yürğil (95. 7)
Kıyâmetni şiddetidin mâtem kurgıl (82. 39)	Tilge algıl "Lailahe illallah" (95. 9)
Kul Hâce Ahmed alimlerni hizmet kılğıl (83. 33)	İçge salgıl her nefeste bolgıl agâh (95. 10)
Alimler sözin eşitib amel kılğıl (83. 33)	Edhem sıfat suva bolub dünya tepgil (95. 13)
Amel kılıb Hak yolıda canıng bergil (83. 35)	Cemâlini körey deseng seher kobğıl (95. 15)
Arif aşık bolay deseng elem tartğıl (84. 17)	Allah degen bendelerni kulı bolgıl (95. 17)
Hak vaslığa yetey deseng tünler katğıl (84. 18)	Tufrak sıfat yol üstide yolu bolgıl (95. 18)
Bu dünyanı işretini taşlab atğıl (84. 19)	Aşıklarnı küyüb oçgan küli bolgıl (95. 19)
Gaflet birle ömrüng seni öter bilgıl (85. 15)	Zâkir bolub şâkir bolub Hakk'nı süyğil (95. 21)
	Seher vaktde kopub nefsing közüng oyğıl (95. 22)

- Bayezid dek aşık bolub dünya koygıl (95. 23)
- Edhem sıfat bu dünyadın köngil üzgil (95. 33)
- Hırs u heva tekebbürni üyin buzgil (95. 34)
- Keçe kündüz ahiretni gamın yegil (95. 37)
- Tün uykunu haram kılıb taat kılğıl (95. 38)
- Muhabbetni şevki birle köksüng yargıl (95. 39)
- Muhabbetni şarabıdın içib yürgil (95. 43)
- Keçe Allah kündüz Allah tınmay aytgil (95. 49)
- Keçeleri bidâr bolub kanlar yutgil (95. 50)
- Pir-i muğan etegini muhkem tutgil (95. 53)
- Marifetni bazarıda özüng satgil (95. 54)
- Mey nuş etip sema kılıb zikrin aytgil (95. 55)
- "Yâ Rabbenâ zalemnâ" dep nâle kılğıl (95. 57)
- Köz yaşingnı her tarafğa jale kılğıl (95. 58)
- Hakk yâdını aytıb özüng vâle kılğıl (95. 59)
- Pervane dek şem'ni körüb özüng urgıl (95. 62)
- Kayda barsang zikrin aytıb dükân kurgıl (95. 63)
- Seherlerde çarzarb urub erte kobgil (95. 70)
- Zâri kılıb fena bolub candın ötgil (95. 71)
- Halk içinde rüsva bolgıl alem külsün (95.74)
- Çın köngülde yığlab körgil Hüda bilsin (95. 75)
- Köz yaşingnı derya kılğıl rahmı kelsin (95. 77)
- Garib bolub yolda yatgil kolung alsın (95.78)
- Pinhan yürüb tâat kılğıl Tengri bilsin (95. 79)
- Ey nâinsaf dünya fâni Hakk'a yanğıl (95. 85)
- Bende bolsang Hakk zikrini tınmay aytgil (95. 86)
- Pir-i muğan hizmetide cefa tartgil (95. 87)
- Allah teyu fena bolgıl bağring küysün (95. 89)
- Tünler kobub taat kılğıl Tengri süysün (95. 90)
- Tün-keçeler bidâr bolub seher turgıl (95. 93)
- Aşık bolsang İsmail dek candın ötgil (95. 94)
- Kol-ayağing mehkem boğub emrin tutgil (95. 95)
- Ferhad sıfat mihnet tartıb tağlar kesgil (95. 101)
- Bayezid dek tünler kobub özüng asgil (95. 102)
- Cüneyd dek çöller kezib harlar basgil (95. 103)
- Hakk rahmeti uluğ derya kabil bolğıl (95. 109)
- Talib erseng Hakk sarığa mâyl bolğıl (95. 110)
- Zühd ü takva dâim kılıb nâil bolğıl (95. 111)
- "Lâ-Lâ" aytıb "illallah"ğa şeydâ bolğıl (95. 113)
- Mansur sıfat "Ene'l-Hakk' deb gavğa kılğıl (95. 114)
- Giryân bolub köz yaşingnı derya kılğıl (95. 115)
- Aytmağıl "Ene'l-Hak" dep "kâfir boldıng Mansûr" dep (96. 9)
- Aşıklarga Hudâyâ kılğıl didâring nasib (96. 20)
- Tevbe kılğıl Hâce Ahmed bolğay Hakdın inâyet (96. 25)
- Kel imdi Ahmeda özingge bakgil (101. 11)

- Muhabetni şevki birle yâr istegil (103. 1)
Kul Hâce Ahmed kulmen deseng tâat kılğıl (104. 45)
Kıyametni kelmeğini yakın bilgıl (104. 46)
Hakk'a yavuk bolay deseng tâat kılğıl (104. 47)
Kul Hâce Ahmed tevbe kılğıl ölmes burun (105. 29)
Hemişe yahşılık kılğıl ketersen uşbu dünyâdın (106. 11)
Hâce Ahmed masiyet birle hayâtıng kılmağıl zâyi (106. 17)
Kul Hâce Ahmed ibret alğıl sed hezardın (107. 21)
Amel kılğıl cennet algıl masivasını (108. 47)
Kul Hâce Ahmed âşık bolsang cândın keçgil (108. 61)
Günâhıngnı sebük kılıp munda uçgil (108. 63)
Kul Hâce Ahmed öleringni bilekörgil (110. 17)
Barurmen dep yol başımda yürekörgil (110. 19)
Triglikde din nevbetin yahşi urğıl (111. 41)
Ahiretning esbâbını munda kurğıl (111. 42)
Kul Hâce Ahmed imân üzre tâyib bolğıl (111. 43)
Musa degey "Ya Muhammed urgil kadem (112. 37)
Didârımın taleb kılsang arşğa bakğıl (115. 13)
Arş üstide ahıng birle otlar yakğıl (115. 14)
Ümmet bolsang Muhammed'ge kapuk kakğıl (115. 15)
Nidâ kelgey melâikge zencir salgıl (115. 33)
Didâr üçün küygenlerim ma'lûm kılğıl (115. 35)
Kul Hâce Ahmed didâr izleb geda bolğıl (115. 49)
Keçkil ehl-i ayalingdin cüda bolğıl (115. 50)
Allah hakı bular düşmen süva bolğıl (115. 51)
Saf kılğıl bu köngülni bir küni derbâr eter (116. 16)
Ey Kul Ahmed sen yürüb gamgin köngülni avlagil (116. 17)
Gaflet birle yatmağıl şeytan mendin kaçtı ya (117. 12)
Aytıb ötgen erenlerdin yolını sorgıl (118. 17)
Seherlerde erte kobup çârzarb urgil (118. 18)
"Hû" sohbetin kurğan yere özüng urgil (118. 19)
Sufi bolsang saf bolğıl cürm ü isyân bolmasun (119. 9)
Cân u dilde yığlağıl mahşerde yalğan bolmasun (119. 11)
Korkgil emdi korkgil emdi Hûdağa yalbarıb (119. 35)
Derdi yok biderdni körseng kaçgil u âzâr bol (119. 55)
Sufi bolasen hayu heves kılmağıl asla (121. 19)
Kul Hâce Ahmed seher vaktde kılğıl zârı (122. 23)
Kul Hâce Ahmed zahid bolma aşık bolğıl (123. 53)
Bu yollarda bibak yürme sâdık bolğıl (123. 54)
Leyli Mecnun Ferhad Şirin Vamık bolğıl (123. 55)
Kul Hâce Ahmed tecrid-tefrid ümid kılğıl (124. 29)
Mustafa'nı sözlerige amel kılğıl (124. 30)

- Tevbe deban tünler körüb zâr ingregil (124. 31)
- Rahmetingdin müjde bergil asi kulğa (125. 10)
- Yoldın azgan kullarını salgıl yolğa (125. 11)
- Muhabetni deryasığa çomub batgıl (125. 13)
- Aşıkları sohbetige özüng katgıl (125. 14)
- Muhabetni bazarığa özüng satgıl (125. 15)
- Keçgil fani dünyasıdın çın kul bolsang (125. 18)
- Muhabetni deryasığa açgil közni (125. 21)
- Tevbe kılıb Hak yoluğa algıl özni (125. 22)
- Muhabetni deryasığa salgıl özni (125. 23)
- Kul Hacı Ahmed Hakk yolıda turğıl müdam (125. 29)
- Cefâ çekip sâbir bolğıl bolma câhil (127. 26)
- Muradınğa yetey deseng bolğıl bidâr (128. 37)
- Ehlü ayâl hânümândın bolğıl bizâr (128. 38)
- Hırsu hevâ menmenlikdin kılğıl cüda (128. 50)
- Rahman İgem rahmetingge lâyük kılğıl (128. 53)
- Berki yanglığ himmet berib âşık kılğıl (128. 54)
- Tâ ölgünçe sıdkım birle sâdik kılğıl (128. 55)
- Zinhar kaçgıl anı hemdem deme (132. 14)
- Aşık bolsang keçe kündüz ışk istegil (133. 49)
- Tâ'at kılğıl keçe kobup hiç yatmagıl (133. 50)
- Akil bolsang nâdânlarğa sır aytmagıl (133. 51)
- Derviş bolsang tâat kılğıl kılma riyâ (133. 53)
- Her guşede tâat kılğıl Tengrim güvâh (133. 54)
- Vây oşandağ dervişlerdin penâh bergil (133. 57)
- Ol nâdânğa ülfet kılmay cânım algıl (133. 58)
- Eyâ mahbûb yolda kaldım yolğa salgıl (133. 59)
- Aşık bolsang ışk yolıda fenâ bolğıl (133. 65)
- Didâr izlep hasretide eda bolğıl (133. 66)
- Merhem bolup çın derdlikke devâ bolğıl (133. 67)
- Ey Kul Ahmed, bul hadisni kılğıl kabul (136. 22)
- Canıng kıynap zakkum çaynap aşık bolğıl (137. 9)
- Yaşing döküp közüng suvlap sadık bolğıl (137. 10)
- Andın keyin dergahığa layık bolğıl (137. 11)
- Aşık bolsang Bayezid dek özüng satgıl (137. 25)
- Vallâh-billâh dünyâ harâm taşlap atgıl (137. 26)
- Kanlar tüküp közleringdin tünler katgıl (137. 27)
- Tağ u çölnü bostân kılğıl kaning birle (137. 30)
- Zikrin aytğıl kanlar aksun közleringdin (137. 37)
- Hikmet aytğıl dürler tamsun sözleringdin (137. 38)
- Seherlerde erte turup kanlar yutgıl (137. 41)
- Pir-i muğan etegini mehkem tutgıl (137. 42)
- Hakka âşık bolğan bolsang cânın ötgil (137. 43)

Kulnı körseng kulı bolup ma'nâ sorgıl (138. 26)	Nefsni tefip dergâhığa lâyıq bolğıl (140. 43)
Yâ İlâhim rûzı kılşa manâ algıl (138. 27)	Andın songra erenlerni yolın sorgıl (140. 50)
Kan yığlagıl yaşıng alıp güvah kılşun (139. 8)	Allah deban Hak yolıda cânıng bergil (140. 51)
Şevki zevki muhabbetdin ayân kılğıl (139. 49)	Ümmet bolsang Mustafâ'ğa peyrev bolğıl (142. 25)
Aşıklarga ışk otıdın beyân kılğıl (139. 50)	Aytğanların cân u dilde sen hem kılğıl (142. 26)
Hârlık zârlık meşakkatnı nişân kılğıl (139. 51)	Keçe kâim kündüzleri sâim bolğıl (142. 27)
Kul Hâce Ahmed derd-i hâlet peydâ kılğıl (139. 61)	Sünnetlerin mehkem tutup ümmet bolğıl (142. 29)
Cân u dilni Hak yolıda şeydâ kılğıl (139. 62)	Keçe kündüz dürüd aytıp ülfet bolğıl (142. 30)
Derdin tartıp rûz-ı mahşer gavğa kılğıl (139. 63)	Nefsni tefip mihnet yetse râhat bolğıl (142. 31)
Başıng keter bu yollarda hâzır bolğıl (140. 29)	Kul Hâce Ahmed nefsdin müdâm suvâ bolğıl (142. 33)
Işk yolıda ölmez burun zinhâr ölğil (140. 30)	Küyüp pişib derdi birle eda bolğıl (142. 34)
Pir etegin mehkem tutup hizmet kılğıl (140. 31)	Keçe kündüz tınmay yığlap gedâ bolğıl (142. 35)
Zâhid bolma âbid bolma âşık bolğıl (140. 41)	İnanmağıl mâlingga bir kün koldın keter a (144. 2)
Mihnet tartıp ışk yolıda sâdik bolğıl (140. 42)	

Toplam 5527 mısra da 383 adet {-GII} ekli emir cümlesi bulunmaktadır. Ayrıca 5 hikmetteki 6 mısra da, fazladan 7 adet {-GII} emir eki kullanılmıştır. Bu sırasıyla; 33. hikmetin 21. mısra da 3 adet (cilve kılğıl, tilbe kılğıl ve şeyda kılğıl), 22. mısra da 2 adet (mecnun kılğıl, halka rüsvâ kılğıl); 43. hikmetin 13. mısra da 2 adet (yâd kılğıl, bünyâd kılğıl); 58. hikmetin 25. mısra da 2 adet (Allah değil, özüng bilgil); 95. hikmetin 10. mısra da 2 adet (içge salgıl, agâh bolgıl) ve 108. hikmetin 47. mısra da 2 det (amel kılğıl, cennet algıl) ibareden oluşmaktadır.

{-GII} Ekli Kelime Grupları (Alfabetik Sıralı):

1. afv kılğıl (6Adet)	7. arık bolğıl	13. âşık kılğıl (9 adet)
2. agâh bolgıl	8. arka salgıl	14. aşık-ı yekta-ı Muhammed Kılğıl
3. ahker kılğıl	9. arşğa bakğıl	15. atâ kılğıl
4. Allah degil	10. âsân kılğıl	16. ayân kılğıl
5. amel kılğıl (4 adet)	11. aşık bolgıl (2 adet)	17. azad kılğıl
6. amel kılğıl	12. âşık bolğıl	

18. âzâd kılğıl	61. fena bolgıl	107. Kan yığlağıl
19. barıp turğıl (2 adet)	62. fenâ bolğıl	108. kâni bolğıl
20. beyân kılğıl	63. Gaflet birle yatmağıl	109. kanlar yutgıl
21. bidar bolğıl	64. gam yemegil	110. kanlar yutgıl
22. bidâr bolğıl (4 adet)	65. gamın yegil	111. kapuk kakğıl
23. bi-gam bolğıl	66. gavğa kılğıl (2 adet)	112. kaygu yegil
24. bihud bolgıl	67. geda bolgıl	113. Kerem birle keçirgil
25. bilekörgil	68. gedâ bolğıl	114. kolum alğıl (3 adet)
26. bizâr bolğıl (2 adet)	69. gile kılğıl	115. köksüng yargıl
27. bostân kılğıl	70. haber algıl	116. köngil üzgil
28. boyun sungıl	71. haber alğıl	117. köngülni avlagıl
29. bünyâd kılğıl	72. hâcetingni aytğıl	118. köp boğmağıl
30. Cân u dilde yığlağıl	73. Hakk'a yanğıl	119. közni açgıl
31. cândın keçgil	74. Hakk'nı süygil	120. közüng oygıl
32. candın ötgil (2 adet)	75. halim sorğıl	121. kulağımga Salgıl
33. cândın ötgil	76. halkka rüsvâ kılğıl	122. kulak salgıl (2 adet)
34. cânim algıl	77. harlar basgıl	123. kulı bolgıl
35. canım alğıl	78. Hârlık tartgıl	124. küli bolgıl
36. canıng bergil (2 adet)	79. havâlesin kılğıl	125. layık bolgıl
37. câning bergil	80. hayran kalgıl	126. lâyıık bolgıl
38. câri kılğıl	81. hayu heves kılmağıl	127. lâyıık bolğıl
39. cefa tartgıl	82. hâzır bolgıl	128. lâyıık kılğıl
40. cennet algıl	83. hâzır bolğıl	129. mahrem bolğıl
41. Cilve kılğıl	84. hâzır bolğıl	130. ma'lûm kılğıl
42. cüda bolgıl	85. hemdem bolğıl	131. manâ algıl
43. cüda kılğıl	86. hiç yatmagıl	132. ma'nâ sorgıl
44. çârzarb urgıl	87. Hikmet aytğıl	133. mâtem kurgıl
45. çomub batgıl	88. hizmet kılğıl	134. mâtem kurğıl
46. derya kılğıl (2 adet)	89. hizmet kılğıl (3 adet)	135. mâyil bolğıl
47. devâ bolğıl	90. Hoşnud bolğıl	136. Mecnün kılğıl
48. dinar saçgıl	91. hürmet kılğıl	137. Mehkem turgıl
49. Duâ kılğıl	92. ışk istegil	138. mehkem tutgıl (2
adet)
50. dükan kurgıl	93. ibâdet kılğıl	139. merhem bolğıl
51. dünya koygıl (2 adet)	94. ibret algıl	140. mihman kılğıl
52. dünya tepgil	95. İbret alğıl (3 adet)	141. mihnet targıl
53. dünyâlıkdın ötüp
yanğıl	96. İçge salgıl	142. mihnet tartgıl
54. eda bolğıl (2 adet)	97. içib yürgil	143. minnet tartmağıl
55. elem tartğıl	98. izzet kılğıl	144. muhkem tutgıl
56. emrin tutgıl	99. jale kılğıl	145. müdâm kılğıl
57. erte kobgil	100. kabil bolğıl	146. müdam turğıl
58. esbâbını kurğıl	101. kabul kılğıl	147. müjde bergil
59. Estağfir u istiğfârni
kılğıl	102. kabul kılğıl	148. nâil bolğıl
60. fani dünyasıdın
keçgil	103. kadem koygıl	149. nâle kılğıl
	104. kadem urgıl	150. naleyn koyğıl
	105. Kâim bolgıl	151. namaz kılğıl (2 adet)
	106. Kan yığlagıl	

152. nasib kılğıl	188. sâmi bolğıl	224. üyin buzğıl
153. nazar kılğıl	189. sarı barğıl	225. vâle kılğıl
154. nişân kılğıl	190. seher kobğıl	226. Vamık bolğıl
155. otlar yakğıl	191. seher turgıl	227. vefa kılğıl
156. öz yolunga salgıl	192. seher turğıl	228. yâd kılğıl
157. özingge bakgil	193. sır aytmagıl	229. yahşılık kılğıl
158. özni algıl	194. sözüngni aytgıl	230. yahşi urğıl
159. özni salgıl	195. suhbet kılğıl	231. yakın bilgil
160. özr kılğıl	196. suvâ bolğıl	232. yâr istegil
161. özüng asgıl	197. süva bolğıl	233. yarı bargıl
162. özüng bilgil	198. şâd bolğıl	234. yarı bergil
163. özüng katgıl	199. şeydâ bolğıl	235. yârı bergil (2 adet)
164. özüng satgil (3 adet)	200. şeydâ kılğıl (2 adet)	236. yeksân kılğıl
165. özüng urgıl (3 adet)	201. taat kılğıl (2 adet)	237. yığlab körgil
166. özüng urgıl	202. tâat kılğıl (6 adet)	238. yığlab yürgil
167. özüng urğıl	203. tâbi bolğıl	239. yolda yatgıl
168. penâh bergil (2 adet)	204. tağlar kesgil	240. yolğa kirgil
169. peydâ kılğıl	205. talak koygıl	241. yolğa salgıl (32 adet)
170. peyrev bolğıl	206. taşlab atgıl	242. yolğa salgıl (2 adet)
171. pinhân kılğıl	207. taşlap atgıl	243. yolu bolgıl
172. rahat bilgil	208. tâyib bolğıl	244. yolın sorgil
173. râhat bolğıl	209. tevbe kılğıl	245. yolnı sorgil
174. rahm eylegil (2 adet)	210. tevbe kılğıl (5 adet)	246. yolun açgil
175. rahmet kılğıl	211. tınmay aytgıl	247. yügrüp yürgil
176. resva bolğıl	212. tınmay aytğıl	248. yürekörgil
177. rızâ bolğıl	213. tilbe kılğıl	249. zâr ingregil
178. rüsva bolğıl	214. Tilge algıl	250. zârı kılğıl
179. sâbir bolğıl	215. Tufrak bolgıl	251. zârı kılğıl
180. saçıp yürgil	216. turub kılğıl	252. zârı kılğıl
181. sadık bolğıl	217. tünler katgıl	253. zârı kılğıl
182. sâdik bolğıl	218. tünler katğıl	254. zâyi kılmağıl
183. sâdik bolğıl	219. uluş algıl (3 adet)	255. zencir salgıl
184. sâdik kılğıl	220. ülfet bolğıl	256. zikrin aytgıl
185. saf bolğıl	221. ümid kılğıl	257. Zikrin aytğıl
186. Saf kılğıl	222. ümmet bolğıl	258. zinhâr ölğil
187. sâim bolğıl	223. ümmet bolğıl	

Divan-ı Hikmet'te 258 farklı yapıda, toplam 347 {-GII} ekli kelime grubu tespit edilmiştir.

Dört ve Daha Çok Kez Kullanılan {-GII} Ekli Kelime Grupları:

1. afv kılğıl (6 adet)

“afv” kelimesiyle 6 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların tamamı “kıl-” fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Eklerin tamamı {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (% 1.72).

1. amel kılğıl (4 adet)

2. amel kılğıl

“amel” kelimesiyle 5 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların tamamı “kıl-” fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Dört ek “{-gıl}” şeklinde biri {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (% 1.44).

1. aşık bolğıl (2 adet)
2. âşık bolğıl
3. âşık kılğıl (9 adet)
4. aşık-ı yekta-ı Muhammed Kılğıl

“âşık” kelimesiyle 13 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 3’ü “bol-”, 10 adeti de “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Dört ek “{-gıl}” şeklinde, 10 adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (% 3.74).

1. bidar bolğıl
2. bidâr bolğıl (3 adet)
3. bidâr kılğıl

“bidâr” kelimesiyle 5 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 4’ü “bol-”, bir adeti de “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Eklerin tamamı {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (%1.44).

1. cândın keçgil
2. candın ötgil (2 adet)
3. cândın ötgil
4. cânım algil
5. canım alğıl
6. canıng bergil (2 adet)
7. cânıng bergil

“can” kelimesiyle 9 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 3’ü “öt-”, 3’ü “ber-“, 2’si “al-“ ve bir adeti de “keç-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Bir ek {-gıl} şeklinde, 8 adeti de {-gil} biçiminde yazılmıştır (% 2.59).

1. dünya koygıl (2 adet)
2. dünya tepgil
3. dünyâlıkım ötüp yanğıl

“dünya” kelimesiyle 4 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 2’si “koy-”, biri “tep-“ ve bir adeti de “ötüp yan-“ birleşik fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. İki ek {-gıl} şeklinde, biri {-gil} ve bir adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (%1.15).

1. hizmet kılğıl
2. hizmet kılğıl (3 adet)

“hizmet” kelimesiyle 4 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların tamamı “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Bir ek “{-gıl}” şeklinde, 3 adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (%1.15).

1. ibret algıl
2. İbret alğıl (3 adet)

“ibret” kelimesiyle 4 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların tamamı “al-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Bir ek “{-gıl}” şeklinde, 3 adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (%1.15).

1. layık bolğıl

2. lâyük bolgıl
3. lâyük bolğıl
4. lâyük kılğıl

“lâyük” kelimesiyle 4 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 3’ü “bol-”, bir adeti de “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. İki ek “{-gıl} ” şeklinde, biri “kıl-“ ve bir adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (% 1.15).

1. özüng asgıl
2. özüng bilgıl
3. özüng katgıl
4. özüng satgıl (3 adet)
5. özüng urgıl (4 adet)
6. özüng urgil

“özüng” kelimesiyle 11 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 3’ü “sat-”, 5’i “ur-“, biri “as-“, biri “bil-“ ve bir adeti de “kat-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Dokuz ek “{-gıl} ” şeklinde, 2 adeti de “{-gil} ” biçiminde yazılmıştır (%3.17).

1. sadık bolgıl
2. sâdık bolgıl
3. sâdık bolğıl
4. sâdık kılğıl

“sâdık” kelimesiyle 4 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 3’ü “bol-”, bir adeti de “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. İki ek “{-gıl} ” şeklinde, 2 adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (% 1.15).

1. taat kılğıl (2 adet)
2. tâat kılğıl (6 adet)

“tâat” kelimesiyle 8 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların tamamı “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. İki ek “{-gıl} ” şeklinde, 6 adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (%2.30).

1. tevbe kılğıl
2. tevbe kılğıl (5 adet)

“tevbe” kelimesiyle 6 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların tamamı “kıl-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. Bir ek “{-gıl} ” şeklinde, 5 adeti de {-ğıl} biçiminde yazılmıştır (% 1.72).

1. yolda yatgıl
2. yolğa kirgıl
3. yolğa salgıl (35 adet)
4. yolğa salğıl (2 adet)
5. yolu bolgıl
6. yolın sorgıl
7. yolnı sorgıl
8. yolun açgıl

“yol” kelimesiyle 43 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 37’si “sal-”, 2’si “sor-“, biri “yat-“, biri “kir-“, biri “bol-“ ve bir adeti de “aç-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. 42 ek “{-gıl} ” şeklinde, bir adeti de “{-gil} ” biçiminde yazılmıştır (% 12.96).

1. zâr ingregil
2. zârı kılğıl
3. zârı kılğıl
4. zâri kılğıl
5. zâri kılğıl

“zâr” kelimesiyle 5 adet kelime grubu kurulmuştur. Bunların 4’ü “kıl-”, bir adeti de “ingre-“ fiiline emir eki getirilerek yapılmıştır. İki ek “{-gıl} ” şeklinde, 2’si {-ğıl} , biri de “{-gil} ” biçiminde yazılmıştır (%1.44).

Dört ve daha çok sıklıkta kullanılan kelime gruplarının toplamı 128 adettir (%36.88).

En çok kullanılan ilk beş kalıp sırasıyla; “yol” kelimesiyle 43 adet (en çok kullanılan kelime grubu “yolğa salgıl”dır ve 35 kez kullanılmıştır.) adet, “âşık” kelimesiyle 13 adet, “özüng” kelimesiyle 11 adet, “can” kelimesiyle 9 adet ve “tâat” kelimesiyle 8 adet kurulmuştur.

Dört Kezden Az Kullanılan Kelime Grupları (Alfabetik sıra):

1. agâh bolğıl	30. çârzarb urgıl	56. haber algıl
2. ahker kılğıl	31. çomub batğıl	57. haber alğıl
3. Allah degil	32. derya kılğıl	58. hâcetingni aytğıl
4. arık bolğıl	33. derya kılğıl	59. Hakk'a yanğıl
5. arka salgıl	34. devâ bolğıl	60. Hakk'nı süyğil
6. arşğa bakğıl	35. dinar saçğıl	61. halim sorğıl
7. âsân kılğıl	36. duâ kılğıl	62. halkka rüsvâ kılğıl
8. atâ kılğıl	37. dükan kurgıl	63. harlar basğıl
9. ayân kılğıl	38. eda bolğıl	64. Hârlık tartğıl
10. azad kılğıl	39. eda bolğıl	65. havâlesin kılğıl
11. âzâd kılğıl	40. elem tartğıl	66. hayran kalgıl
12. barıp turğıl	41. emrin tutğıl	67. hayu heves
kılmağıl
13. barıp turğıl	42. erte kobğıl	68. hâzır bolğıl
14. beyân kılğıl	43. esbâbımı kurğıl	69. hâzır bolğıl
15. bi-gam bolğıl	44. estağfir u istiğfârni
kılğıl	70. hâzır bolğıl
16. bihud bolğıl	45. fani dünyasıdın
keçgil	71. hemdem bolğıl
17. bilekörgil	46. fena bolğıl	72. hiç yatmagıl
18. bizâr bolğıl	47. fenâ bolğıl	73. hikmet aytğıl
19. bizâr bolğıl	48. Gaflet birle
yatmağıl	74. hoşnud bolğıl
20. bostân kılğıl	49. gam yemegil	75. hürmet kılğıl
21. boyun sungıl	50. gamın yegil	76. ışk istegil
22. bünyâd kılğıl	51. gavğa kılğıl	77. ibâdet kılğıl
23. cân u dilde yığlağıl	52. gavğa kılğıl	78. içge salgıl
24. câri kılğıl	53. geda bolğıl	79. içib yürğil
25. cefa tartğıl	54. gedâ bolğıl	80. izzet kılğıl
26. cennet algıl	55. gile kılğıl	81. jale kılğıl
27. cilve kılğıl		82. kabil bolğıl
28. cüda bolğıl		83. kabul kılğıl
29. cüda kılğıl		

84. kabul kılğıl	129. müjde bergil	175. şeydâ kılğıl
85. kadem koygıl	130. nâil bolğıl	176. tâbi bolğıl
86. kadem urgıl	131. nâle kılğıl	177. tağlar kesgil
87. kâim bolgıl	132. naleyn koyğıl	178. talak koygıl
88. kan yığlagıl	133. namaz kılğıl	179. taşlab atğıl
89. kan yığlağıl	134. namaz kılğıl	180. taşlap atgıl
90. kâni bolğıl	135. nasib kılğıl	181. tâyib bolğıl
91. kanlar yutgıl	136. nazar kılğıl	182. tınmay aytgıl
92. kanlar yutgıl	137. nişân kılğıl	183. tınmay aytğıl
93. kapuk kakğıl	138. otlar yakğıl	184. tilbe kılğıl
94. kaygu yegil	139. öz yolunga salgıl	185. tilge algıl
95. Kerem birle keçirgil	140. özingge bakgil	186. tufrak bolgil
96. kolum alğıl	141. özni algıl	187. turub kılğıl
97. kolum alğıl	142. özni salgıl	188. tünler katgil
98. kolum alğıl	143. özr kılğıl	189. tünler katğıl
99. köksüng yargıl	144. penâh bergil	190. uluş algıl
100. köngil üzgil	145. penâh bergil	191. uluş algıl
101. köngülni avlagil	146. peydâ kılğıl	192. uluş algıl
102. köp boğmağıl	147. peyrev bolğıl	193. ülfet bolğıl
103. közni açgıl	148. pinhân kılğıl	194. ümid kılğıl
104. közüng oygıl	149. rahat bilgıl	195. ümmet bolgil
105. kulağımga Salgıl	150. râhat bolğıl	196. ümmet bolğıl
106. kulak salgıl	151. rahm eylegil	197. üyin buzgıl
107. kulak salgıl	152. rahm eylegil	198. vâle kılğıl
108. kuli bolgil	153. rahmet kılğıl	199. Vamık bolgil
109. küli bolgil	154. resva bolğıl	200. vefa kılğıl
110. mahrem bolğıl	155. rızâ bolğıl	201. yâd kılğıl
111. ma'lûm kılğıl	156. rüsva bolgil	202. yahşılık kılğıl
112. manâ algıl	157. sâbir bolğıl	203. yahşi urğıl
113. ma'nâ sorgıl	158. saçıp yürgil	204. yakın bilgıl
114. mâtem kurgıl	159. saf bolğıl	205. yâr istegil
115. mâtem kurğıl	160. Saf kılğıl	206. yarı bargıl
116. mâyil bolğıl	161. sâim bolğıl	207. yarı bergil
117. mecnün kılğıl	162. sâmi bolğıl	208. yârı bergil
118. mehkem turgıl	163. sarı barğıl	209. yârı bergil
119. mehkem tutgıl	164. seher kobğıl	210. yeksân kılğıl
120. mehkem tutgıl	165. seher turgıl	211. yığlab körgil
121. merhem bolğıl	166. seher turğıl	212. yığlab yürgil
122. mihman kılğıl	167. sır aytmagıl	213. yügrüp yürgil
123. mihnet targıl	168. sözüngni aytgıl	214. yürekörgil
124. mihnet tartgıl	169. suhbet kılğıl	215. zâyi kılmağıl
125. minnet tartmağıl	170. suvâ bolğıl	216. zencir salgıl
126. muhkem tutgıl	171. süva bolgıl	217. zikrin aytgıl
127. müdâm kılğıl	172. şâd bolğıl	218. zikrin aytğıl
128. müdam turğıl	173. şeydâ bolğıl	219. zinhâr ölğil
	174. şeydâ kılğıl	

Toplam 347 adet {-GII} emir ekli kelime grubundan 219 adeti üç ve daha az kez kullanılmıştır (%63.11). Toplam 128 farklı kelime grubu da dört ve daha çok kez kullanılmıştır (%36.88).

En Çok Kullanılan {-GII} Ekli Fiiller:

Alfabe sırasına göre;

“Al-“ fiiliyle kurulanlar toplam 19 adettir. Bunların 10’u {-gıl} ekiyle 8’i {-ğıl} ekiyle ve biri de {-gil} ekiyle ifade edilmiştir. “Ayt-“ fiiliyle kurulanlar toplam 10 adettir. Bunların 4’ü {-gıl} ekiyle 6’sı {-ğıl} ekiyle ifade edilmiştir. “Ber-“ fiiliyle kurulanlar toplam 9 adettir. Bunların tamamı {-gil} ekiyle ifade edilmiştir. “Bil-“ fiiliyle kurulanlar toplam 6 adettir. Bunların tamamı {-gil} ekiyle ifade edilmiştir. “Bol-“ fiiliyle kurulanlar toplam 62 adettir. Bunların 22’si {-gıl} ekiyle 40’ı {-ğıl} ekiyle ifade edilmiştir. “Kıl-“ fiiliyle kurulanlar toplam 108 adettir. Bunların 22’si {-gıl} ekiyle 86’sı {-ğıl} ekiyle ifade edilmiştir. “Sal-“ fiiliyle kurulanlar toplam 40 adettir. Bunların 36’sı {-gıl} ekiyle, sadece 4’ü {-ğıl} ekiyle ifade edilmiştir. “Tur-“ fiiliyle kurulanlar toplam 6 adettir. Bunların 1’i {-gıl} ekiyle, 1’i gil ekiyle ve 4’ü {-ğıl} ekiyle ifade edilmiştir. “Tut-“ fiiliyle kurulanlar toplam 4 adettir. Bunların hepsi {-gıl} ekiyle ifade edilmiştir. “Ur-“ fiiliyle kurulanlar toplam 8 adettir. Bunların 4’ü {-gıl} ekiyle 2’si {-ğıl}, 2’si de {-gil} ekiyle ifade edilmiştir. “Yür-“ fiiliyle kurulanlar toplam 6 adettir. Bunların tamamı {-gil} ekiyle ifade edilmiştir. Biri yüre körgil birleşik fiil şeklindedir.

En çok kullanılan kelime 108 kullanım sayısıyla “kıl-“ fiili iken, bunu 62 kez kullanım sıklığıyla “bol-“ fiili takip etmektedir. “Kıl-“ yardımcı fiilinin “bol-“ yardımcı fiilinden daha sık tekrar edilmesi dönemin bir özelliğidir. Günümüzde “kıl-“ yardımcı fiilinin özellikle Türkiye Türkçesinde birkaç kelime dışında kullanılmaması dikkat çekicidir.

Toplam 25 farklı yazım biçimiyle ortaya çıkan bu gruptaki kelimelerden bazı aynı kelime köklerine emir ekinin farklı yazımının eklendiği görülmektedir. Örneğin:

Algıl (10 adet), algıl (1 adet), alğıl (8 adet); aytgıl (3 adet), aytğıl (4 adet); aytmagıl, aytmagıl (2 adet); bolgıl (22 adet), bolğıl (40 adet); kılğıl (22 adet), kılğıl (84 adet), kılmağıl (2 adet); salgıl (36 adet), salğıl (4 adet); turgıl, turgıl, turğıl (4 adet); urgıl (4 adet), urgıl (2 adet), urğıl (2 adet); yürekörgil, yürgil (5 adet).

Dört Kez ve Daha Az Sıklıkta Kullanılan {-GII} Ekli Kelimeler:

1. avlagıl	12. buzgıl	22. kakğıl
2. ayğıl (2 adet)	13. degil	23. kalgıl
3. ayırgıl	14. demegil	24. katgıl (2 adet)
4. bakgıl	15. eylegil (2 adet)	25. katğıl
5. bakgil	16. içürgil	26. katurgil
6. bakğıl	17. İnanmağıl	27. keçgil (3 adet)
7. bargıl	18. ingregil	28. keçirgil
8. barğıl	19. ingremegil	29. keçürgil
9. basgil	20. istegil (2 adet)	30. kesgil
10. batgil	21. kaçgil (3 adet)	31. kirgil
11. boğmağıl		32. kobgil

33. kobğil	46. ötgil (3 adet)	61. uçgil
34. korkgil (2 adet)	47. saçgil	62. üzgil
35. koygil (4 adet)	48. sargil	63. yakgil
36. koygil	49. satgil (3 adet)	64. yanğil (2 adet)
37. körgil (2 adet)	50. satmağil	65. yargil
38. körsetgil	51. sorgil (4 adet)	66. yatgil
39. kurgil (2 adet)	52. sorğil	67. yatmagil
40. kurğil (2 adet)	53. sungil	68. yatmağil
41. küydürgil	54. süygil	69. yegil (2 adet)
42. oygil	55. targil	70. yemegil
43. ölğil	56. tartgil (3 adet)	71. yığlagil
44. öltürgil	57. tartğil	72. yığlağil (2 adet)
45. örgileyin	58. tartmağil	73. yutgil (2 adet)
	59. teğmegil	
	60. tepgil	

Toplam: 120 adet kullanımın 73 farklı yazımda olduğu tespit edilmiştir. Bu grupta da bazı aynı kelime köklerine emir ekinin farklı yazımının getirildiği görülmektedir. Örneğin:

Bakgil, bakgil; bargil, barğil; katgil (2 adet), katğil; kobgil, kobğil; koygil (4 adet), koyğil; kurgil (2 adet), kurğil (2 adet); satgil (3 adet), satmağil; sorgil (4 adet), sorğil; tartgil (3 adet), tartğil; yatgil, yatmagil, yatmağil; yığlagil, yığlağil (2 adet).

Sonuç:

Divan-ı Hikmet'teki 144 hikmetin toplam 5527 mısraı incelenmiş; 383 adet {-GII} ekli emir cümlesi olduğu tespit edilmiştir (% 6.00). Ayrıca 33. hikmetin 21. mısraında 3 adet (cilve kılğil, tilbe kılğil ve şeyda kılğil), 22. mısraında 2 adet (mecnun kılğil, halka rüsvâ kılğil); 43. hikmetin 13. mısraında 2 adet (yâd kılğil, bünyâd kılğil); 58. hikmetin 25. mısraında 2 adet (Allah değil, özüng bilgil); 95. hikmetin 10. mısraında 2 adet (içge salgıl, agâh bolgil); 108. hikmetin 47. mısraında 2 adet (amel kılğil, cennet algil) olmak üzere toplam 5 hikmetteki 6 mısra da, fazladan 7 adet {-GII} emir eki kullanılmıştır.

Hikmetlerde; 258 farklı yazım şekliyle, toplam 347 {-GII} ekli kelime grubu tespit edilmiştir. Dört ve daha çok sıklıkta kullanılan kelime gruplarının toplamı 128 adettir (%36.88). En çok kullanılan ilk beş kalıp sırasıyla; “yol” kelimesiyle 43 adet (en çok kullanılan kelime grubu “yolğa salgıl”dır ve 35 kez kullanılmıştır.), “âşık” kelimesiyle 13 adet, “özüng” kelimesiyle 11 adet, “can” kelimesiyle 9 adet ve “tâat” kelimesiyle 8 adettir.

{-GII} ekli ibarelerdeki toplam 383 adet kullanımın 36 adeti kelime şeklinde, diğerleri kelime grubu biçimindedir (347 adet). Kelime grubu içinde kullanılan {-GII} ekinin 128’i 4 ve yukarı miktarda, 219’u da 3 ve daha az miktarlarda kullanılan kelimelerden oluşmaktadır. Bu kelimelerin 4 ve yukarı miktarda sık kullanılanları 25, 3 ve daha az sıklıkta kullanılanları 73 farklı yazımlıdır. Bazı aynı kelime köklerine emir ekinin farklı biçiminin getirildiği de görülmektedir. Bu kelimeler:

Algıl (10 adet), algil, alğil (8 adet); aytgil (3 adet), aytğil (4 adet); aytmagil, aytmağil (2 adet); bakgil, bakgil; bargil, barğil; bolgil (22 adet), bolğil (40 adet); katgil (2 adet), katğil; kılğil (22 adet), kılğil (84 adet), kılmağil (2 adet); kobgil, kobğil; koygil (4 adet), koyğil; kurgil (2 adet), kurğil (2 adet); satgil (3 adet), satmağil; sorgil (4 adet), sorğil; tartgil (3 adet), tartğil;

turgıl, turgil, turğıl (4 adet); urgıl (4 adet), urgil (2 adet), urğıl (2 adet); salgıl (36 adet), salgıl (4 adet); yatgıl, yatmagıl, yatmağıl; yığlagıl, yığlağıl (2 adet); yürekörgil, yürgil (5 adet) biçiminde hikmetlerde yer almaktadır. Bu durumun, yüzyıllar boyu hikmetleri okuma ve aktarma farklılığı nedeniyle veya orijinal metnin yazıldığı dönemde yazım kurallarının yeterince netleşmemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kelime grubu içindeki {-GII} ekli yapıların {-gıl} biçiminde olanları 141 adet; {-gil} 45 adet, {-ğıl} 166 adet, {-ğil} ise 1 adettir. {-kıl} ve {-kil} biçimi hiç kullanılmamıştır. {-kil} biçimi, sadece kelime grupları dışındaki kullanımda bir adet (115. Hikmetin 50. mısraıda) görülmüştür. Bu ekin diğer biçimlerine ({-gul}, {-gül} vb.) de tesadüf edilmemiştir.

{-gıl} ve {-ğıl} biçimindeki yazılışın bu kadar çok ve birbirine yakın sıklıkta kullanılması, Divan-ı Hikmet'teki imlâ karmaşasının en bariz göstergesi olduğu değerlendirilmektedir. Aynı yazım ve anlamlı kelimeye farklı mısralarda farklı biçimdeki {-GII} ekinin getirilmiş olması da Divan-ı Hikmet'teki yazımla ilgili kural oturmamışlığının kanıtı olarak görülmektedir.

{-GII} ekli bazı mısraların nakarat oluşu dikkat çekicidir. Divan-ı Hikmetin tamamında {-GII} eki içeren sadece üç mısra tekrar edilmiştir. Birinci mısra, "Kolum tutub yolğa salgıl "Ente'l-Hâdi"" mısraıdır. Bu ibare 21. ve 22. hikmetlerde aynen tekrar etmektedir. 21. hikmetin 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 48, 52, 56, 60, 64. mısraları (17 farklı mısra) ve 22. hikmetin 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40. mısraları (11 farklı mısra) olmak üzere toplam 28 kez aynen tekrar edilmiştir. Ayrıca "Ya İlâhi afv kılğıl günahımını" (30. 4, 8, 12, 16, 20, 24.) ile "Her ne kılsang âşık kılğıl Perverdigâr" (33. 2, 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44.) mısraları birden çok aynen tekrar edilmiştir.

Bu tekrar mısralarının ilki, tasavvufun olmazsa olmazı "tarik" yani "yol" ile ilgilidir ve dua mahiyetinde bir anlam içermektedir. İkinci mısra, "af" ile ilgilidir ve tasavvufun temel kaidelerinden biri olan "af dilemek" anlamını muhtevindir. Üçüncü mısra da yine tasavvuf düşüncesinin temel değerlerinden biri olan "aşk" ve "âşık olma" temasını vurgulamaktadır. Bu üç ibare ve içerdiği anlamlar tasavvufun adeta temel kavramlarını göstermektedir. Tasavvufta önce bir "yola girilir", sonra "af dilenir" ve "âşık olunur". Hikmetlerde ağırlıklı olarak bu telkinler yapılmaktadır.

Ahmet Yesevî'nin muhatabı çoğunlukla ikinci tekil kişi olmuştur. Bu durum hikmetlerinde açıkça görülmektedir. {-GII} ekinin sık kullanılması nedeninin, metnin içeriğinin dinî konularla yoğrulmasından ve hikmetlerin hedef kitlede istendik davranışlar meydana getirme amacıyla söylenmiş/ yazılmış olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Hikmetlerdeki {-GII} Ekli Mısra Sayısı Ve Yüzdesi (Tablo):

Metin no	Mısra adedi	-gıl/ğıl ekli mısra adedi	%
1.	84	7	8,33
2.	108	3	2,77

3.	44	-	0
4.	48	-	0
5.	60	1	1,66
6.	48	-	0
7.	60	1	1,66

8.	76	3	3,94
9.	36	2	5,55
10.	52	1	1,92
11.	84	6	7,14
12.	64	1	1,56
13.	48	-	0
14.	64	6	9,37
15.	36	3	8,33
16.	32	-	0
17.	48	4	8,33
18.	116	3	2,58
19.	40	-	0
20.	36	-	0
21.	64	18	28,12
22.	40	14	35
23.	28	-	0
24.	24	2	8,33
25.	24	14	58,33
26.	32	1	3,12
27.	20	-	0
28.	16	1	6,25
29.	14	-	0
30.	24	7	29,16
31.	18	-	0
32.	32	5	15,62
33.	44	15	34,09
34.	22	-	0
35.	20	-	0
36.	86	1	1,16
37.	14	-	0
38.	28	1	3,57

39.	32	-	0
40.	24	-	0
41.	36	7	19,44
42.	14	-	0
43.	14	1	7,14
44.	12	-	0
45.	12	-	0
46.	28	-	0
47.	92	-	0
48.	40	-	0
49.	40	4	10
50.	32	1	3,12
51.	40	2	5
52.	12	-	0
53.	20	-	0
54.	52	-	0
55.	24	-	0
56.	24	-	0
57.	11	-	0
58.	28	3	10,71
59.	56	1	1,78
60.	60	-	0
61.	20	1	5
62.	22	-	0
63.	72	6	8,33
64.	64	10	15,62
65.	36	-	0
66.	32	-	0
67.	24	1	4,16
68.	24	-	0
69.	28	3	10,71

70.	10	-	0
71.	18	-	0
72.	14	2	14,28
73.	14	-	0
74.	24	-	0
75.	24	2	8,33
76.	44	2	4,54
77.	44	9	20,45
78.	68	-	0
79.	60	2	3,33
80.	112	9	8,03
81.	40	-	0
82.	40	6	15
83.	36	3	8,33
84.	36	3	8,33
85.	22	3	13,63
86.	48	2	4,16
87.	24	-	0
88.	44	-	0
89.	24	-	0
90.	18	-	0
91.	40	8	20
92.	16	-	0
93.	12	-	0
94.	14	-	0
95.	128	55	42,96
96.	26	4	15,38
97.	14	-	0
98.	14	-	0
99.	22	-	0
100.	16	-	0

101.	12	1	8,33
102.	128	-	0
103.	80	1	1,25
104.	48	3	6,25
105.	32	1	3,12
106.	18	2	11,11
107.	24	1	4,16
108.	64	3	4,68
109.	32	-	0
110.	20	2	10
111.	44	3	6,81
112.	64	1	1,56
113.	24	-	0
114.	20	-	0
115.	52	8	15,38
116.	18	2	11,11
117.	12	1	8,33
118.	24	3	12,5
119.	60	4	6,66
120.	20	-	0
121.	24	1	4,16
122.	24	1	4,16
123.	56	3	5,35
124.	32	3	9,37
125.	32	10	31,25
126.	40	-	0
127.	40	1	2,5
128.	60	6	10
129.	12	-	0
130.	32	-	0
131.	28	-	0

132.	22	1	4,54
133.	108	11	10,18
134.	40	-	0
135.	32	-	0
136.	24	1	4,16
137.	48	12	25
138.	28	2	7,14

139.	64	7	10,93
140.	52	8	15,38
141.	36	-	0
142.	36	9	25
143.	26	-	0
144.	10	1	10
Toplam	5527	383	% 6,00

Kısaltmalar:

1. AAE: Avrasya Araştırma Enstitüsü
2. UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
3. TDV: Türkiye Diyanet Vakfı
4. TDK: Türk Dil Kurumu
5. TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları

KAYNAKLAR

- AAE, (2016). “Hoca Ahmet Yesevî'nin Ölümünün 850. Yıldönümü Anısına Uluslararası Yesevî Çalıştayı Sonuç Bildirgesi Önerisi”, Ahmet Yesevî Üniversitesi, Avrasya Araştırma Enstitüsü. <http://eurasian-research.org/> erişim tarihi: 19.04.2016.
- Argunşah, Mustafa ve Güner, Galip (2015). Codex Cumanicus, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Arslan, Akif ve Çelik, Hande (2016). “Divan-ı Hikmet'te Türkçe Eğitiminde Kullanılabilecek Değerler/ The Values Which Divan-ı Hikmet Could Be Used in Turkish Education”, TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9105>, p. 169-184.
- Banarlı, Nihad Sâmî (1997). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Bice, Hayati (1993). “Hoca Ahmed Yesevî ve Divân-ı Hikmet Üzerine”, Divân-ı Hikmet, TDV Yayınları, IX-XVIII, Ankara.
- Bice, Hayati (2016). Pîr-i Türkistan HOCA AHMED YESEVÎ, UNESCO 2016 Hoca Ahmed Yesevî Yılı Anısına, ANKARA http://www.ayu.edu.tr/static/kitaplar/piri_turkistan.pdf
- Çakan, Varis (2005). “Hoca Ahmed Yesevî Ve Divân-I Hikmet”, Millî Folklor, 17/68, <http://www.millifolklor.com>.
- Demirtaş, Ahmet (2006). “Türkiye Türkçesinde Mensubiyet Bildiren “-GİL” Eki Üzerine”, Karadeniz Araştırmaları, 9/ 70-77.
- Develi, Hayati (1999). Ahmed Yesevî, Şule Yayınları, İstanbul.
- Eraslan, Kemal (1994). “Dîvân-ı Hikmet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, IX/429-430, İstanbul.

- Ercilasun, Ahmet Bican (2014). Kutadgu Bilig Grameri Fiil, Akçağ Yayınları, İstanbul.
- Eren, Hasan (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Bizim Büro Basım Evi, Ankara.
- Ergin, Muharrem (1999). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, Feyzi (2007). “+gil Eki Üzerine”, Dil Araştırmaları Dergisi, 1/ 21-29.
- Gemalmaz, F. Efrasiyap (1994). “Ahmed-i Yesevî'nin Hikmetlerinin Dili”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 1/4-18, Erzurum.
- Gülsevin, Gürer (1999). “Eski Türkiye Türkçesinde ‘İstek Kipi’ Üzerine”, TDK-Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, Osmanlı Türkçesi Öncesi: Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı, İstanbul.
http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/gulsevin_01.pdf
- Gülsevin, Gürer (2004). “Türkçede ‘Sıra Dışı Ekler’ ve Eklerin Tasnif- Tanımlanma Sorunu Üzerine”, V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, s. 1267-1284, Ankara.
- Güner, Galip (2013). Kıpçak Türkçesi Grameri, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Hacıeminoğlu, Necmeddin (2003). Karahanlı Türkçesi Grameri, TDK Yayınları, Ankara.
- Hasan, Nadirhan (2015). “Ahmed Yesevî Hikmetlerinin Dil Özellikleri Üzerine Bazı Mülazahalar”, Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring 2015, p. 1345-1354, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8043> ANKARA-TURKEY.
- Korkmaz, Zeynep (2003). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yayınları, Ankara.
- Köprülü, Fuad (1993). Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Özköse, Kadir (2006). “Klasiklerimiz – XV Ahmed Yesevî Ve Divân-I Hikmet”, Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 7, 16/293-312, İstanbul.
- Sarıkaya, Mahmut (2009). “Teklik İkinci Kişi Emir Çekimlerinin Anadolu Ve Azerbaycan Ağızlarındaki Değişik Örnekleri Üzerine”, TÜBAR-XXV.
- Tibet, Ömür (2016). “Tosun, Nejd (Ed.) (2015). Ahmed Yesevî. Ankara: Hoca Ahmed Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yay.” Yayın Değerlendirme, Bilig KİŞ, Sayı 76.
- Üşenmez, Emek (2012). “Divan-ı Hikmet’in Dili Üzerine Düşünceler”. Hoca Ahmed Yesevî Uluslararası Sempozyumu. (Bağcılar Belediyesi 20-21 Şubat 2010). Bağcılar, 170-178, İstanbul.
- Yavuzarslan, Paşa (2016). “Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi”, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu., <http://www.ayk.gov.tr>, erişim tarihi, 25.05.2016.
- Yıldız, Hüseyin (2011). “Divan-ı Hikmet'te İkilemeler Üzerine”, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, International Journal of Social and Economic Sciences, 1 / 41-46.
- Zülfikar, Hamza (1991). Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları, TDK Yayınları, Ankara, X/ 213.